

Hatvan éve szűnt meg a magyar Gulág

Marhavagonokban vitték a hortobágyi munkatáborokba a kitelepítetteket is

Báldy Béla

A II. világháború befejezése után, a súlyos háborús károk miatt megrongált és a jóvátétel címén kifosztott ország élni akart. Nagy erőfeszítésekkel, de megkezdte az újjáépítést, mert bizonyítani akarta életképességét. Mint vesztesek, eleve semmi jóra nem számíhattunk. Hazánkat a szovjet zónába sorolták, megszállt és cserbenhagyott ország lettünk. Egy merőben más politikai irányvonal kerekedett felül az irányításban. Olyan, amely kifejezetten az emberi társadalom különböző rétegeinek szembeállítására épült.

Ezért állt fejre az itthoni élet, s vált üldözötté a hazai gazdaságot éltető erő, a gazda, a kézműves és a közellátásban szerepet vállaló középosztály. Akiket addig az ország népe a gazdasági eredményei miatt példának tekintett, azokat most népnyzó kizsákmányolóként mutatták be mindenütt. Mindennek elmondták, s hogy ne legyenek útban, el is távolították őket lakóhelyükről. Igaz, hogy ehhez nem voltak meg a szükséges bírósági ítéletek, de a mindenható pártapparátusnak ez nem jelentett akadályt.

Az ország egyik nevezetességét, a csodás, délibábos Hortobágyot nézték ki erre a célra, mert félreesik, nincs szem előtt. A legmagasabb rendűnek hirdetett szocialista, társadalom „elitje” ide számúzta, és tartotta zárt táborokban, rendőri őrizet alatt a vidéki középosztály általuk kulákká, osztályidegenné minősített ezreit.

A hortobágyi pusztán 12 kényszermunkatáborot hoztak létre, amelyek „feltöltését” 1950. június 23-án meg is kezdték. Közel 8000 embert tartottak itt éveken keresztül.

Sokaknak fel sem tűnik a kilenclyukú híd közelében az egyszerű vasúti sínekből készített kereszt, amely nem messze az úttól, a pusztában áll. Pedig feladata, hogy

jelezze, itt valami szokatlan dolog lehetett. Beljebb, a csárdán túl, örök mementóként egy közadakozásból épült ökumenikus templom áll. Az ősi pusztát feltörték, és az el-hurcolt családokkal kezdték el művelésbe vonni, hogy bemutatható legyen itthon is a nagy „természetátalakító” munka. Mindez hatvanhárom évvel ezelőtt történt, annak pedig

hatvan éve, hogy Nagy Imre miniszterelnök törvényerejű rendeletben megszüntette a fogva tartott családok rendőri felügyeletét, és általános közkegyelemben részesítette

azokat, akiket az önkény megfosztott minden joguktól, emberi méltóságuktól.

Hány embert, családot érintett ez akkor, és milyen vonzata volt ennek a társadalomban? Nem árt tudni, hogy a rendelet hatására a katonai börtönökből közel 16 ezer ember szabadult. A különböző internálótáborokból ötezeren, a hortobágyi, zárt rendszerű kényszermunkatáborokból közel nyolcezer ember, míg a rendőrhatalom felügyelet alól mintegy ötezer fő mentesült. Ekkor mentesítették még a Budapestről száműzötteket is, mintegy 14 ezer embert, továbbá a más nagyobb városokból elűldözött, ezer-ezerötszáz, kényszerlakhelyre költöztetett személyt. Vagyis 60 éve szűnt meg a hivatalosan ugyan nem létező, de a valóságban kegyetlen eszközökkel működtetett, közel 50 ezer embert magába záró magyar Gulag.

Ez volt az az időszak, amelyre a „soha senkinek semmit” jelszó volt érvényes. Nem beszélhettek róla a történészek, nem beszélhettünk róla mi, meghurcoltak, és sokan még ma is hallgatásba burkolóznak, ha szóba kerül. Mert hát az ördög nem alszik, mondják. Mélyen belénk ivódott az átéltek, és az elhangzott fenyegetések is.

Azok a négy-öt éves gyerekek, akikre ráfogták a fegyvert, és azt látták, hogy a szüleik is rettegnek, és nem tudnak segíteni, ezt soha nem felejtik el! Ahány érintett család, annyi sors, történet és nem várt következmény. Ma pedig sokan, akik még élnek, úgy érzik, cserbenhagyták őket. A kívülállók egyáltalán nem képesek megérteni a helyzetet. Nem lehet a valóságos durvaságoktól elméletileg külön kezelni a tényeket. Milyen alapon vannak elvárások a társadalmi kiegyezésről, ha némelyek a sorozatban elkövetett törvénytelen ségek tényét sem ismerik el?

1950-ben már a politikai hovatartozásukat is felmérték az embereknek. Így azt is tudták, hogy hol, kiket érdemes kiemelni a falusi közösségből. A zsákmány ugyanis meghatározónak bizonyult. Egyes adatok szerint 6500 lakóházat és cirka 16 000 gazdasági épületet tudtak birtokba venni. Az akciónak megdöbbentő hatása volt: rengetegen önként menekültek el a nagyvárosokba, hogy eltűnjenek szem elől. De miért került sor minderre, kiket és miért emeltek ki? Az biztos, hogy veszélyes embereket nem vittek vidékre lázítani. Nem, itt nem az aktív emberekre pályáztak, az érettebb korosztályra. A volt katonatisztek, B-listás tisztviselőket és egyéb, volt jó módú embereket keresték, illetve válogatták ki. A fővárosban és vidéken így biztosítottak helyet és lakást az újonnan bevont pártelitnek és tisztviselői karnak. Ezen akciók nyomán közel húszezer lakást sikerült kiüríteniük és kádereik rendelkezésére bocsátaniuk. Tehát nagyon is tudatosan végezték ezt a felszámoló tevékenységüket.

A megbélyegzett magyar családokat ugyanúgy marhavagonokba zsúfolva – volt, ahol állataikkal együtt, amelyeket aztán soha nem kaptak vissza – szállították a kijelölt táborokba. Éppen úgy, mint ahogy pár évvel előbb a nácik tették a zsidókkal. És hogy nem úgy végeztük, azt meglehet, hogy csupán *Sztálin* korai halálának köszönhetjük, aki már nem tudta elkezdett embertelen művét szándéka szerint befejezni.

Számukra az osztályharc várakozáson felül bevált. Ez az eszme nagyon jól megalapozta tevékenységüket, mert az emberi gyengeségre és a könnyen felkelhető gyűlöletre, annak elterjesztésére szoktatta rá a könnyen befolyásolható embereket. Így aztán a szocialista igazságszolgáltatás a proletárdiktatúra szolgálatában nem tétovázott. Embertelenül kiszolgált és teljesített. Egy-más után hozta ítéleteit, ahogy ezt 1956 után, sajnos, mi magunk is észlelhettük.

Talán ezen a téren jelentkezett a társadalomban a legnagyobb csalódás, amikor azt tapasztaltuk, hogy miközben folyamatosan a rendszerváltásról beszélünk, ennek ellenére mindent, változás és számonkérés nélkül, ott folytattunk, és ugyanazokkal 1990-ben, ahol a nagy felbuzdulásban megszakadt. Mintha nem lettek volna közben az ötvenes évek, és nem lett volna 1956.

A helyzet azért is rendkívül szomorú, mert a közvéleményben és a köztudatban ezek a dolgok nem vagy alig ismeretesek. „Azok” elhallgattak mindent, nehogy rájuk nézve kellemetlen következményei legyen a múltjuknak. És ez így egyedül csak hazánkban játszódott le ilyen módon, számonkérés nélkül.

A rendszerváltás után az apparátus továbbra is uralta a demokrácia formálását. Ennek köszönhetően pedig nem is alakulhattak ki olyan feltételek a közélet területén, ahol a lényeges változások elindulhattak volna. Minden valószínűség szerint erre utalt *Antall József* azon kijelentése, hogy „tetszettek volna forradalmat csinálni”. Így maradt azután minden a régiben, és töltődhetett fel az egész államháztartás az apparátus kipróbált kádereivel.

Ma már jól látható, hogy a vezetők személye, szerepe, magatartása milyen meghatározó jelentőségű egy ország életében. Az alkotó típusú ember stabilizálja és gyarapítja, erősíti az országát, míg a saját érdekeiket hajszolók gyengítik és leépítik még az aktív, működő gazdaságot is.

Elgondolkodtató, hogy mivel minket csak a feltételezhetőség vádja alapján – ítélet nélkül – takarítottak el az útból, így esetünkben egy lezáratlan függő viszony áll fenn ma is. Az ügyünkkel való foglalkozás mellett szükség lett volna a tényállás újrafelvételére, tisztázására és végleges lezárására. Erre az eltelt 23 év viszont, úgy tűnik, nem volt elegendő. Vajon milyen akadályai lehettek, hogy az igazságszolgáltatás ennyire lemaradt, amikor az alaphelyzet teljesen megváltozott? Szomorú, de való, hogy a Zétényi – Takács-féle igazságtételi törvénytervezetet, amely időben próbált jogorvoslatot találni, ezt a kezdeményezést mind az akkori köztársasági elnök, mind az Alkotmánybíróság egyszerűen elutasította, megalapozottsága ellenére félreállította, és még lehetőséget sem kínált jogaink érvényesítésére.

Jóformán még ahhoz is saját erő és elhatározás, kitartó szívós munka és törhetetlen hit kellett, hogy civil keretek között ébren tarthassuk a lángot. Összefogtunk, hogy folyamatosan emlékezzünk, emlékeztessünk és figyelmeztessünk, nehogy feledésbe merülhessen a múlt.

Ebben az egész történetben az a legszomorúbb, hogy lassan minden ködbe vész, eltűnik, elfelejtődik, s így egyre kevesebb a lehetőség arra, hogy az országban mindezeket a dolgokat kibeszéljük, feltárjuk és a társadalommal megismertessük. Pedig de sok szenvedéstől kímélhettük volna meg magunkat, és mennyit okulhattunk volna az elkövetett hibákból! Ne hagyjuk, hogy újra rászédjenek és félrevezethessenek bennünket, mert a segítségnyújtásról már vannak tapasztalataink. Jó lenne, ha nem feledkeznénk el egy bölcs keleti megállapításról, amely így szól: „a világot nem a gonosz fogja elpusztítani, hanem azok, akik végignézték a gonoszságokat, de nem tettek ellenük semmit.”

A szerző három évet és négy hónapot töltött fogolyként a hortobágyi munkatáborban.